

Šokolaadimäng – kakaokaubandust käsitlev meetod

Koostaja: Leeds Development Education Centre, 2007

Tõlkinud, mugavdanud ja kaasajastanud MTÜ Mondo, 2013

Materjali tõlkimist ning kohandamist rahastas Eesti Vabariigi Välisministeerium arengukoostööks ettenähtud vahenditest. Materjali trükkimist rahastas Euroopa Liit.

Šokolaadimäng on mõeldud inimestele alates 11. eluaastast kuni täiskasvanuni. Mängu läbiviimine võtab aega 60-90 minutit ning on sobiv 18-50 liikmelisele rühmale.

Millest mäng räägib?

Šokolaadimäng on välja töötatud selleks, et osalejad õpiksid, kuidas ekspordiks kasvatatud saagi rahvusvaheline kaubandus mõjutab perekondi neljas piirkonnas: **Ghanas, Brasiilias, Euroopas ja Belize**’is.

Teemad, mida mäng puudutab

- Maailmakaubandussüsteemis osalejate vaheline **vastastikune sõltuvus**.
- Asjaolu, et üleilmne rikkuse jagunemine ei kujuta endast pelgalt lihtsat jagunemist rikkad = esimene maailm, vaesed = kolmas maailm, vaid et **vaeseid ja rikkaid inimesi elab nii tootmis- kui tarbimisriikides**.
- **Võimu** jaotumine, mis hoiab rikkaid rikastena ja vaeseid vaestena; ja maailmakaubandussüsteemile omane **ebaõiglus**.
- **Õiglane kaubandus** kui tarbija ja tootja võimalus panustada õiglasemasse süsteemi.

Sisukord

TAUSTAINFO	2
Kakaokaubandus	2
Õiglane kaubandus	3
Kuapa Kokoo	3
MÄNGUJUHE	4
Eesmärgid	4
Ettevalmistus	4
Mängu käik	5
Kokkuvõttev arutelu	6
MÄNGU MATERJALID	8
Tahvel	8
Perekondade rollikaardid	9
Perekonna punktide leht	12
Valikulehed	13
Esimese hooaja kaardid	17
Teise hooaja kaardid	20
Kolmanda hooaja kaardid	23
Ettevõtte ülevõtmise kaardid	26

TAUSTAINFO

Kakaokaubandus

Kuidas valmistatakse šokolaadi

1. Kakaopuid kasvatatakse Ladina-Ameerika, Aafrika ja Aasia troopilistes piirkondades, kus kliima on kuum ja niiske. Kakaokaunad võivad kasvada üle 25 cm pikaks. Iga kauna sees on ligi 25 valget uba. Kaunade korjamine on väga raske töö. Töölised peavad sageli siduma oma noad (*macheted*) pikkade pulkade külge, et kõrgemate puude otsast kaunu kätte saada.
2. Pärast viljakoristust tuleb maitse täiustamiseks oad kääritada. Kääritamine muudab muuseas oad pruuniks. Oad kaetakse banaanipuu lehtede või kotiriidega ning kakao viljaliha vedelik kurnatakse välja. Oad jäetakse umbes kuueks päevaks käärima.
3. Seejärel kääritatud oad kuivatatakse, kas kunstlikult tulel või köetud õhus, või jättes need lihtsalt bambuse mattidele päikese kuumuse kätte kuivama.
4. Seejärel pannaks oad 60-70 kg kottidesse, sorteeritakse kvaliteedi järgi ning müüakse läbi kokkuostjate šokolaaditööstusele. Kotid transporditakse seejärel tehastesse ja šokolaadivabrikutesse, mis asuvad tavaliselt Euroopas ja Ameerikas.
5. Seejärel oad puhastatakse ja röstitakse ning ubade sisu eristatakse kestast. Sisu purustatakse, et valmistada vedelikku – kakaoõli, mis jahutades tahkestub.
6. Sellele järgneb rafineerimine, mille käigus tekib šokolaadimass. Tumeda ehk tooršokolaadi saamiseks lisatakse piim pärast rafineerimist, piimašokolaadi jaoks enne rafineerimist. Seejärel šokolaadimassi segatakse, et tugevdada šokolaadi maitset. Šokolaadi jahutatakse ja kuumutatakse, et parandada toote lõpliku välimust.
7. Viimases faasis vormitakse šokolaad tahvliteks või kaetakse sellega magusaid sisusid. Valmistooded pakendatakse ning on valmis müümiseks poodides ja supermarketites.

Brasiilia

Brasiilia on maailmas viies kakaootootja (5.5% maailma kogutoodangust).

Ghana

Ghana (Lääne-Aafrika) on maailma teine kakaootootja. Samuti on Ghana kakaost tugevalt sõltuv – kakao moodustab riigi ekspordist teenitud tulust üle 30%. Ghanas kasvatavad kakaod peamiselt väiketalunikud 2-3 ha suurustel maalappidel. Ghana kakaod peetakse maailma parimaks.

Belize

Belize on väike Kesk-Ameerika riik. Kunagi sealses piirkonnas elanud maiasid peetakse esimesteks inimesteks, kes on kakao kaunast šokolaadi valmistanud. Kesk-Ameerika rahvad on kasutanud šokolaadimaitset jooke olulistes rituaalides (nt abielu tseremoonia) mitmete sajandite vältel.

Euroopa

Ehkki Euroopas kakaod ei kasvatata, siis müüakse tervelt pool kogu maailma šokolaadist Euroopas. Keskmiselt sööb iga europlane ligi 5,2 kg šokolaadi aastas.

Turul domineerivad rahvusvahelised šokolaadifirmad. Kaht kolmandikku maailma šokolaadimaistuste tootmise turust kontrollivad seitse firmat: Mars Inc, Mondelez Int. Inc., Nestlé SA, Hershey Foods Corp, Ferrero Group, Lindt & Sprüngli AG ja August Storck KG.

Ohud

Brasiilias on põllumajanduses massiliselt kasutatavad kemikaalid põhjustanud palju kannatusi ja inimestele kehva tervist. Väheste kaitsevahendite kasutamine tõstab kopsukahjustuste ja vähi haigestumise riski.

Laialdane mürkide kasutamine avaldab negatiivset mõju ka keskkonnale. Vihmaga jõgedesse ujutud mürgid paiskavad segi magevee ökosüsteemi, tapavad kalu ning mürgitavad vett.

Paljud õiglaselt toodetud šokolaadi tootemargid on ühtlasi ka mahetooted, mis mainitud probleemid välistab.

Õiglane kaubandus

Õiglase kaubanduse ehk Fairtrade märk tootel tagab paremad majanduslikud ja sotsiaalsed tingimused Aafrika, Aasia ning Kesk- ja Lõuna-Ameerika talunikele ja töölistele.

Rahvusvaheline Fairtrade märk jõudis esimese Balti riigina Eestisse 2007. aastal.

Mida garanteerib Fairtrade märk tootel?

- Arengumaade väiketalunikud saavad oma toote eest väärilist tasu, mis katab kulud ja võimaldab kehtvat arengut.
- Istanduste ja tootmisühistute töölised saavad inimväärset palka ja töötavad inimlikes tingimustes.
- Tootmisprotsessis ei kasutata orja- ega lapstööjõudu.
- Õiglase kaubanduse lisatulu kasutatakse kogukonna sotsiaalseks arenguks.
- Tootmisel lähtutakse keskkonnasäästlikest põhimõtetest.

Lisaks õiglasele hinnale aitab õiglasest kaubandusest saadud **lisatulu** tootjatel arendada oma kogukondi, näiteks parandades infrastruktuuri, muutes tootmist efektiivsemaks, pakkudes lastele haridust või parandades arstiabi kättesaadavust.

Kuapa Kokoo

Kuapa Kokoo loodi 1993. aastal ning on inspireeritud kohalikust talunikust, kel õnnestus ühendada hulk väiketalunikke looma enda ettevõtte, mis põhineb jagatud kohustustel ja demokraatlikel põhimõtetel. Eesmärgiks oli luua osalise Ghana kakaoturu liberaliseerimise järel kaubandussüsteem, mis oleks aus ning välistaks talunike ärakasutamise.

Kuapa Kokoo, mis tähendab kohalikus keeles „hea kakaokasvatamine“ on kasvanud nii suureks, et sinna kuulub praegu 1100 külagruppi ja läbi nende 64 000 kakaokasvatajat.

Alates 1998. aastast läheb osa Kuapa Kokoo toodetud kakaost Divine šokolaadi valmistamiseks, mille tootjafirma Divine Chocolate Limited kuulub 45% osalusega Kuapa Kokoo kakaokasvatajaile.

MÄNGUJUHEND

Aeg: 60-90 minutit. Varu mängujärgseks diskussiooniks vähemalt 15 minutit lisaaega.

Eesmärgid

- Näidata, et rikkuse ja vaesuse vahe ei eksisteeri vaid erinevate riikide vahel, vaid ka riikide siseselt.
- Võrrelda Euroopas ja mujal maailmas elavate inimeste elukogemusi, et mõista nende sarnasusi ja erinevusi.
- Näidata, kuidas võimu omavate inimeste otsused mõjutavad teiste inimeste elu.
- Uurida, kuidas õiglane kaubandus töötab selle nimel, et tõsta tavaliste inimeste võimu enda elu üle.

Ettevalmistus

Valmista ette järgmised materjalid:

- Tahvel – 1 koopia
- Perekondade rollikaardid – igale perekonnale üks koopia
- 4 täringut (1 täring iga riigi kohta)
- Perekondade punktide lehed – 9 tk, üks iga perekonna kohta
- Valikulehed – 9 tk (3 Ghanale, 2 Brasiiliale, 3 Eestile, 1 Belize'i. Võimaluse korral suurenda A3 suurusele lehele)
- Esimese hooaja kaardid – 9 tk, üks igale perekonnale
- Teise hooaja kaardid – 9 tk (3 Ghanale, 2 Brasiiliale, 3 Eestile, 1 Belize'i)
- Kolmanda hooaja kaardid – 9 tk

VÕI

- Ettevõtte ülevõtmise kaardid – 5 tk
- Valikuline, kuid soovituslik: 1 õiglase kaubanduse šokolaaditahvel, mida lõpus jagada.

Nõuanne: et erinevatel kaartidel lihtsamalt vahet teha, prindi need erinevat värvi paberile!

Alustuseks

- Valmista ette ruum üheksa lauaga, mille ümber on paigutatud võrdsel arvul toole. Aseta igale lauale perekonnanimi ja riik. Sama riigi perekonnad sea istuma teineteise lähedale. Sea nähtavale kohale üles **tahvel**.
- Jaga mängijad võrdselt üheksasse rühma: kolm Eesti perekonda, kolm Ghana perekonda, kaks Brasiilia perekonda ja üks Belize'i perekond.
- Anna igale perekonnale nende **perekonna rollikaart** ning **punktileht**.
- Selgita mängijaile, et nad peavad nüüd langetama otsuseid oma rollist lähtuvalt. Palu neil end rollist lähtuvalt tutvustada ning selgitada enda rolli kakaokaubanduses.

Mängu käik

Esimene hooaeg

Jaga kõigile perekondadele kätte **esimese hooaja kaardid**. Need kaardid näitavad mängijaile nende võimalikke sissetulekuid esimesel hooajal sõltuvalt täringuviske tulemusest. Jaga laiali **4 täringut**, üks igale järgnevale perekonnale: Pärn, Cavalera, Anan ja Kukul. Need perekonnad viskavad täringut ja vise määrab ära kõigi nende riigi perekondade sissetuleku. Täring sümboliseerib kakaokaubandusele omast riski. Täringut saavad veeretada vaid neli perekonda, sest nemad kontrollivad oma riigis kakaokaubandust ning seega sõltuvad teised nende otsustest.

Iga perekond otsib esimese hooaja kaardilt enda riigi täringuviskele vastava sissetuleku ning kirjutab selle **perekonna punktide lehele**. Pärast seda selgitab iga perekond riikide kaupa kogu grupile, kui suur on nende sissetulek ning miks. Kirjuta nende sissetulekud tahvlile. (NB! Kui Ghana täringu tulemus on 5 või 6, siis on perekond Meenul võimalus ühineda kakaotootjate ühistuga Kuapa Kokoo, mis müüb kakaod õiglase kaubanduse tingimustel).

Jaga kõigile perekondadele nende riigile vastav **valikuleht**. Selgita, et nad võivad oma sissetuleku kulutada ära vastavalt lehel olevatele valikutele. Seejärel märgivad nad oma punktide lehele, kui palju punkte nad erinevatele ühikutele kulutavad ning arvutavad välja jäägi. Pärast seda teeb iga grupp kogu rühmale enda väljaminekute kohta lühikese kokkuvõtte ning kulutatud summa ja jääk märgitakse tahvlile.

Teine hooaeg

Loe ette järgmine uudis:

LEVIV TAIMEKAHJUR PÕHJUSTAB BRASIILIAS VILJAIKALDUST

Uus ja tugev nõialuudade taimekahjuri sort on mõjutanud Brasiilia selle aasta kakaopuid ning tulemuseks on väga väike saagikus. Selle tulenevalt on kakaohind maailmaturul tõusnud. [Küsi mängijatelt, miks see nii on – kakao puudujääk muudab kakao väärtuslikumaks]. Tekkinud olukord mõjutab kõiki perekondi.

Jaga igale perekonnale kätte nende riigi **teise hooaja kaart**. Kõik perekonnad teevad lühikese kokkuvõtte, kuidas olukord on nende sissetulekut mõjutanud ja miks. Teise hooaja sissetulekud märgitakse tahvlile.

Sarnaselt esimesele hooajale otsustab ka nüüd iga perekond, kuidas nad soovivad oma sissetuleku kulutada.

Iga perekond teeb kogu grupile lühikese kokkuvõtte oma väljaminekute muutustest ning sellest, kuidas olukord on mõjutanud nende elutingimusi. Märgi perekondade väljaminekud ja jääk tahvlile.

Kolmas hooaeg (NB! Võid valida, kas viia läbi kolmas hooaeg või **arutelu ettevõtte ülevõtmise kohta**)

Loe ette järgmine uudis:

MAAILMA KAKAOHIND LANGEB

Mitmed kakaod tootvad maad on kakaotootmist kasvatanud. See on viinud turul ülepakkumiseni ja kakaohind maailmaturul on drastiliselt langenud.

Jaga perekondadele välja **kolmanda hooaja kaardid**. Mängijad arutlevad perekondades, kuidas kakaohinna langus maailmaturul neid mõjutab ning kuidas nad sellele reageerivad. Pärast mõne minuti möödumist teeb iga perekond ülejäänud grupile oma arutlust kokkuvõtte. Sellega mäng lõppeb ning järgneb lõpetav diskussioon. (Vaata arutelu küsimusi all).

Arutelu ettevõtte ülevõtmise kohta (Alternatiivina kasutamiseks kolmanda hooaja asemel, kui soovid suunata arutelu mõjudele, mis Šokolaadifirma Mari ülevõtmine rahvusvahelise korporatsiooni poolt peredele kaasa toob.)
Loe ette järgmine uudis:

ŠOKOLAADIFIRMA MARI ÜLEVÕTMINE

Rahvusvaheline korporatsioon plaanib Šokolaadifirma Mari ära osta. Maiustuste ja karastusjookide firma BKB võtab üle Šokolaadifirma Mari. BKB ostab peaaegu kogu oma kakao Brasiiliast.

Perekonnad kogunevad järgmistes rühmades:

- Perekond Pärn ja Cavalera
- Perekond Kask ja Tamm
- Da Silva perekond
- Ghana perekonnad
- Kukuli perekond

NB! Kui perekond Meenu ühines esimesel hooajal Kuapa Kokooga, siis moodustavad nad praegu rühma Kukuli perekonnaga mitte teiste Ghana peredega.

Jaga gruppides olevatele peredele **ettevõtte ülevõtmise kaardid**. Mängijad arutlevad gruppides kaartidel olevate teemade ja võimaluste üle ning valmistavad ette vastused. Esimesena teevad oma arutlust kokkuvõtte perekonnad Pärn ja Cavalera, seejärel perekonnad Kask ja Tamm, siis da Silva, Ghana perekonnad ning lõpuks perekond Kukul. Seejärel liikuge edasi mänguga tõstatatud küsimuste lõpetava arutelu juurde (vaata all).

Kokkuvõttev arutelu

Arutleda võiks mõningate järgnevate teemade üle:

Mängus kogetud emotsioonid

- Mis tunne oli olla enda perekonna olukorras?
- Oli see Sinu arvates õiglane?

Šokolaadikaubandus

- Mida oled saanud teada selle kohta, kuidas šokolaadikaubandus toimib?
- Kes saab sellest enam kasu, kes kõige vähem ning miks?
- Kes omas süsteemi üle kõige enam kontrolli?
- Mille poolest erinevate riikide kakaotootmine erineb?

Õiglane kaubandus

- Olite te enne õiglasest kaubandusest kuulnud? Mida olite kuulnud? Mis te sellest teate?
- Mille poolest on õiglane kaubandus tavapärasest kaubandusest erinev?
- Kas Euroopa perekonnad märkasid, et neil oli valikulehel võimalus osta õiglase kaubanduse toiduaineid ja riideid?
- Kas keegi teab, kui suur on õiglase kaubanduse ja tavalise šokolaadi hinna vahe?

Ehkki tegu on väljamõeldud perekondadega, põhinevad need päris inimestel ja olukordadel. Šokolaadifirma Mari on väljamõeldud ettevõtte, Toledo Kakaokasvatajate Ühing Belize'is ja Kuapa Kokoo Ghanas on päriselt eksisteerivad ühistud ning nad toodavad kakaod, mida kasutatakse õiglase kaubanduse märgiga šokolaadides. Kui võimalik, paku grupile õiglase kaubanduse šokolaadi.

Teemasid täiendavaks uurimiseks:

Maailmakaubandussüsteem

- Miks töödeldakse kakaod Euroopas, kui seda toodetakse mujal?
- Millised kontrollmehhanismid laienevad rahvusvahelistele ettevõtete tegevustele? Millised võiksid laieneda?

MÄNGU MATERJALID

Tahvel

	Esimene hooaeg			Teine hooaeg			
	Sissetulek	Väljaminek	Jääk	Sissetulek	Jääk	Väljaminek	Jääk
Pärn							
Tamm							
Kask							
Anan							
Meenu							
Mahama							
Cavalera							
Da Silva							
Kukul							

Perekondade rollikaardid

Perekond Kukul (Belize)

Dionysio ja Clara Kukul on Toledo Kakaokasvatavate Ühingu liikmed. Nad kasvatavad kakaod koos teiste puu- ja juurviljadega enda talus San Antonio külas Lõuna-Belize'is. Tegu on vaese ja kõrvalise piirkonnaga, kus asub vaid mõni kool. Neil on kahe magamistoaga maja, kus nad elavad koos oma kolme lapse Pedro, Desiree ja Antonioga. Kaks nooremat last käivad kohalikus koolis ning kõige vanem laps Desiree käib 30 miili kaugusel Punta Gordase linnas keskkoolis. Ta elab linnas ja käib kodus vaid nädalavahetustel, sest buss käib vaid korra nädalas.

Mõni aasta tagasi poleks Kukulid saanud endale lubada lapse keskkooli saatmist. Üks suur Ameerika firma lubas neile ja paljudele teistele piirkonna kakaokasvatavatele maksta kakao kasvatamise eest kõrget tasu, kuid saagikoristuse järel langetas firma järsult hinda. Tuhanded kakaoaad jäid puudele mädanema, kuna nende koristamine poleks end ära tasunud. Mõned perekonnad kolisid seejärel naaberriiki Guatemalasse tööle. Toledo Kakaokasvatavate Ühing allkirjastas aga hiljuti lepingu ühe väikese Inglismaa šokolaadifirmaga, mis on lubanud osta järgmise kolme hooaja jooksul kõik nende kakaoaad ära õiglase hinnaga. See tähendab omakorda, et Kukuli perekond saab oma töö eest piisavat tasu ning nad said saata Desiree keskkooli.

Dionysio ja Clara aitavad vabal ajal juhtida Toledo Kakaokasvatavate Ühingut, kuid neile meeldib veeta aega ka külas koos oma sõpradega.

Perekond Cavallera (Brasiilia)

Enriquez Cavallera kuulub Bahia regioonis kolmkümmend 30-600 aakri suurust istandust. Tema juures töötab mitusada töölisi ning ta vastutab üle 100 000 arroba (1 arroba = 11,5 kg) kakao tootmise eest aastas. Härra Cavallera ja tema perekond elavad Rio de Janeiro jõukas eeslinnas ilusas suures majas, millel on viis magamistuba, suur söögisaal, kolm vannituba ja aed, ning see asub suurte aedade vahel. Majapidamise korraldamiseks on nende palgal hulk inimesi.

Enriquez on Brasiilia Maaomanike Ühingu UDR auväärne liige. Enriquez ja tema naine Maria kostitavad enda kodus sageli poliitikuid, teisi suurmaa omanikke ning tööstureid. Nende pojad Antonio ja Eduardo töötavad mõlemad isa ettevõttes juhtivatel kohtadel. Nende tütar Marguerita on silmapaistev Brasiilia poliitik.

Perekond Meenu (Ghana)

Hr Georg Meenule kuulub kahe-hektariline maatükk. Sellest kahel kolmandikul kasvatatakse kakao, mille viljakoristuseks palkab ta appi töölisi. Oma viljasaagi müüb ta kokkuostjale ja turuliidritele Cocoa Togetherile. Hind, mida nad kakao eest maksavad, sõltub kakao hinnast maailmaturul ning on väga muutlik. George'i naine Grace kasvatatakse ülejäänud maal perele maniokki, bataati ja köögivilju ning peab kanu. Ta käib iga nädal turul, et müüa mune ning enda tarbimisest ülejäänud köögivilju. Neil on kuus 6-16-aastast last, kes abistavad neid talutöödel. Kool on kallis, kuna lisaks õppemaksule tuleb osta raamatud, koolivormid ja õppevahendid. Kõik nende lapsed käivad siiski koolis. Hr Anan pakub neile aeg-ajalt kakaofarmis paariks päevaks tööd.

Nad elavad kolmetoalises mudatelistest seinte ja plekklaega majas. Majas ei ole elektrit, kuid eelmisel aastal ostis Hr Meenu kakao teenitud raha eest patareidega raadio. Mõni aeg tagasi käisid nende piirkonnaga tutvumas Kuapa Kokoo esindajad. Kuapa Kokoo on ühistu, mis koondab väiketalunikest kakaokasvatavaid. Nad lubasid väiketalunikele, et viimased saavad ühistuga ühinedes kakao müügist suurema tulu. Hr Meenu poole on pöördunud ka eraettevõtjad, kes on pakkunud, et ostavad oma kakao temalt, kuid ta pole kindel Kuapa Kokoo ja ettevõtjate usaldusväärsuses.

Perekond Anan (Ghana)

Hr Joseph Anan on kakao kokkuostufirma Cocoa Togetheri ostuametnik. Nädala sees ta töötab ja elab maal, aga nädalavahetustel tuleb ta koju Kumasisse. Tema Kumasi maja on ühekorruseline, viie toaga ning privaatses õuega. Majas on elekter, TV ja internet, dušš, köök ja WC. Mr Anan omab lisaks veel 10-aakri suurust kakaofarmi, kus tema palgal on 6 töolist, teiste hulgas Esi Mahama. Hr Anani peetakse kogukonnas tähtsaks inimeseks ning temal ja ta perel on kirikus enda istekohad.

Josephi abikaasa Christina teeb karjääri ametnikuna ning juhib nende majapidamises töötavaid inimesi. Hr ja pr Anani seitsmest lapsest käivad kolm põhikoolis ning ülejäänud õpivad USAs. Hr Ananilt toetab rahaliselt ka kaugemaid sugulasi.

Kokkuostufirma Cocoa Together on Ghanas pikalt kakao kokkuostu üle monopoli omanud ning Hr Anan on olnud vastutav kakao kokkuostu eest terves enda piirkonnas. Viimasel ajal on hakanud nendega konkureerima teised kokkuostjad ja tootjate ühistud nagu Kuapa Kokoo. Hr Anan on mures, et olukord võib kõigutada tema positsiooni Cocoa Togetheris.

Perekond Da Silva (Brasiilia)

Carlos ja Conchita Da Silva töötavad ühes Hr Cavalera kakaoistanduses ajutiste töolistena. Viljakoristuse ajal palgatakse neid tööle kolmeks nädalaks kuniks tööd jätkub. Aastas muul ajal on tööd vähem ning neile ei pruugi tööd jätkuda, ehkki mõnikord saab Carlos mõneks nädalaks rohimise tööd. Varem töötas ta putukamürkide pritsijana ning teenis kolm korda enam kui praegu, kuid ta jättis selle pooleli valu ja ärrituse tõttu, mida see töö ta silmadele ja kopsudele põhjustas. Tal on endiselt kopsudega probleeme, aga perel pole kunagi arsti jaoks piisavalt raha olnud.

Carlos ja Conchita elavad istandusest viie kilomeetri kaugusel väikese linna äärealal ühetoalises majas, mis on valmistatud laudadest. Neil ei ole vett ega elektrit. Nende kolm väiksemat last teenivad võimaluse korral päeval raha pestes autosid või otsides müügiks prügist vanarauda ja paberit. Kaks vanemat last, 16-aastane Miguel ja 17-aastane Isabella töötavad viljakoristuse ajal ebaseaduslikult istanduses. Da Sivadeli oli veel üks laps, kes suri ohtliku veevarustuse ja piirkonnas puuduva korraliku arstiabi tõttu koolerasse. Koolis on käinud vaid vanim poeg Miguel, kuid perekonnal pole tema õppemaksuks, raamatuteks ja koolivormiks enam piisavalt raha.

Perekond Kask (Eesti)

Meeli Kask töötab Tartus Mari tehases kokkupaneku liinil ning teenib madalat palka šokolaaditahvlite ja maiustuste pakendamisega. Ta elab oma perekonnaga äärelinnas sotsiaalmajas. Tema kaks last Eiko ja Mari on 14- ja 16-aastased ning käivad kohalikus üldhariduslikus koolis. Eikol on olnud viimasel ajal probleeme koolist puudumisega.

Pärast seda, kui laste isa kolm aastat tagasi tööõnnetuse tagajärjel suri, on Meelil olnud väga vähe raha. Tal oli sülearvuti, kuid mõni kuu tagasi murti nende korterisse sisse ning see varastati.

Kui Meeli parajasti tööl ei ole, siis hoolitseb ta laste ning majapidamise eest. Kolmapäeva õhtuti käib ta tavaliselt sõpradega väljas. Meeli ostab enamiku pere söögist kohalikust supermarketist. Auto jaoks pole tal piisavalt raha.

Perekond Mahama (Ghana)

Pr Esi Mahama on hr Anani kakaofarmi tööline. Tema ja tema abikaasa Kwesi, kes on tänaseks surnud, kolisid koos oma kolme lapsega kolm aastat tagasi Ashanti piirkonda, et teenida äraelamiseks raha. Nad elavad farmi lähedal kahetoalises majas, mis on valmistatud mudatellistest ning mille katus on palmipuu lehtedest. Majas pole veevärki ning nad jagavad naaberperedega veekraani. Pr Mahama pole maaomanik, kuid ta kasvatab väikesel Hr Amanile kuuluval maatükil maniokki, kakaod, bataati ja köögivilju. Talle makstakse mõnikord söögis, teinekord sularahas.

Pr Mahama teeb kakaofarmis rohimis- ja viljakoristustöid koos teiste töölistega, kes jagavad viljakoristuse järel omavahel ära 1/3 kakaoga teenitud kasumist. Tavaliselt on see kasumiosa väga väike ning sellest peab piisama kogu perele terveks aastaks. Ta ei suuda maksta oma laste koolikulusid. Tema 14-aastane poeg, kellel on vaid kolm aastat kooliharidust, elab Kumasis müües tänaval inimestele vett. Mõnikord õnnestub tal osa teenitud rahast koju perele saata. Pr Mahama 17-aastane tütar otsib tööd.

Perekond Tamm (Eesti)

Mart Tamm töötab Tartus Šokolaadifirma Mari turundusosakonnas keskastme juhina. Mart tegeleb firma turundusega, püüdes leida uusi lepinguid, et müüa šokolaadi nii Eestis kui mujal Euroopas. Ta elab oma perekonnaga Tartu äärelinnas uues kolmetoalises ridaelamus. Tema naine Kadri töötab kohalikus koolis õpetajana, kus käib ka nende enda laps 16-aastane Karl.

Nädalavahetustel vaatavad Hr Tamm ja Karl jalgpalli ning Pr Tamm käib Rimis sisseoste tegemas. Vabal ajal töötavad Mart ja Kadri sageli aias. Neile meeldib käia väljas söömas ja kinos.

Hr Tamm on mures levivate kuulujuttude pärast, et Šokolaadifirma Mari liidetakse suure rahvusvahelise korporatsiooniga ning et tema ametikoht võidaks selle käigus eemaldada. Kõige enam muretseb ta, kuna peab maksma iga kuu pangale tagasi laenumakseid.

Perekond Pärn (Eesti)

Helen Pärn on Šokolaadifirma Mari tegevjuht. Ta on kuulsa Pärnade perekonna liige ning üks Šokolaadifirma Mari suurosanikest. Juhatus peab tegema otsuseid, mis mõjutavad paljude tööliste elu Eestis ja mujal maailmas ning millest sõltub mitmete miljonite eurode väärtuses kakao transport Euroopasse. Helen saab juhi töö eest kõrget palka ning teenib lisaks firma osanikuna tulu dividendidest. Ta töötab keskmiselt nädalas kolm päeva ning külastab lisaks konverentse Eestis ja välismaal, sageli koos oma abikaasa Toomasega, kes mõnikord osaleb ettevõtte juhatuse koosolekutel oma naisega koos.

Perekond Pärnad elavad ja töötavad Tartus, kuid veedavad oma aega ka enda teistes kodudes Tallinnas ja Londonis. Neil on poeg ja tütar, kes töötavad firmas juhtivatel kohtadel. Hr ja Pr Pärn osalevad sageli tähtsatel üritustel, kus nad kohtuvad teiste rikaste ja kuulsate inimestega. Pr Pärn on saanud riikliku teenetemärgi oma teenistuse eest šokolaaditööstuses. Nad puhkavad käies teatris ja Toomasel meeldib mängida golfi ja tennist.

Perekond: _____

	1.Hooaeg	2.Hooaeg
Sissetulek		
Vesi		
Söök		
Majutus		
Riided		
Küte (ja majapidamistarbed iga maja kohta)		
Transport		
Vaba aeg		
Väljaminekud kokku		
Jääk		

Valikuleht: Eesti

VESI	<i>Peate maksma veearveid, mille summa sõltub teie majutuse tüübist NB! Peate maksma iga maja eest, kus elate!</i>	
	1. Viie magamistoaga eramaja	15
	2. Teine kodu Eestis	8
	3. Kolme magamistoaga ridaelamu	8
	4. Linnas asuv ridaelamu	8
	5. Üüritud sotsiaalmajutus	4
SÖÖK	1. Käia mõnikord söömas neljakäigulisi einet koos veiniga kallises restoranis	30
	2. Palgata isiklik kokk	25
	3. Süüa keskmise hinnaga restoranides kolmekäigulisi einet	20
	4. Osta toiduained Rimist ning teha kodus süüa	15
	5. Süüa lihtsates söögikohtades (nt päevapraade, suppi, kohvi)	10
	6. Süüa kiirsöögikohtades burgereid, friikartuleid	8
	7. Osta sööki turult	5
	8. Osta toiduaineid Säästumarketist ja teistest odavatest poodidest	5
	9. Kasvatada oma aias köögivilju	1
	<i>NB! Nr 3 ja 5 variandi jaoks on teil võimalus maksta kaks lisapunkti ostes õiglase kaubanduse tooteid, mille puhul makstakse tootjatele õiglast tasu</i>	
MAJUTUS	<i>Peate maksma oma elupinna eest üüri või maksma tagasi laenu</i>	
	1. Viie magamistoaga eramaja	150
	2. Teine kodu Eestis	100
	3. Kolme magamistoaga ridaelamu	70
	4. Linnas asuv ridaelamu	40
	5. Üüritud sotsiaalmajutus	15
RIIDED	1. Lasta valmistada riided isiklikul õmblejal Tallinnas, kes õmbleb spetsiaalselt teie mõõtude järgi vaid teile sobivaid riideid	50
	2. Osta tuntud disainerite rõivaid	40
	3. Osta linnast trendikaid moeriideid	20
	4. Valida riideid hoolikalt kodukauba poodidest	15
	5. Osta õiglase kaubanduse märgiga riideid Marks & Spencerist	15
	6. Osta riideid turult	5
	7. Osta riideid kasutatud riiete poodidest	2
KÜTE (ja majapidamis- tarbed iga maja kohta)	<i>Hinnad viitavad kulule, mis kaasneb nimetatud majapidamistarvete kasutamisega kodus</i>	
	1. Keskküte	20
	2. Gaasiküte	18
	3. Elektriküte	15
	4. Elektripliit kaheosalise ahjuga, mikrolaineahi, sügavkülmaga külmkapp	25
	5. Uus elektripliit, sügavkülmaga külmkapp	15
	6. Gaasiga köetav kamin	10
	7. Taaskasutatud gaasipliit, külmkapp	8
TRANSPORT	<i>Peate sageli kasutama transporti. Võimalused on järgmised:</i>	
	1. Omada isiklikku lennukit	100
	2. Maksta äriklassi lennupiletite eest	40
	3. Palgata autojuht, kes sõidutab teid isiklikus limusiinis	30
	4. Omada vabal ajal kasutamiseks Range Roverit	20
	5. Pidada kaht autot, üks tööks, teine isiklikuks tarbeks	15
	6. Pidada väikest autot või sõita taksoga	7
	7. Sõita ühistranspordiga	2
VABA AEG	1. Omada Vahemerel jahti	80
	2. Maksta perekonna liikmekaarti tippasemel tervise- ja spordiklubis	35
	3. Puhkus Maldiividel eksklusiivses kuurordis	30
	4. Käia regulaarselt operis eksklusiivsetendustel	20
	5. Sõita sooduspakkumisega Sharm el Sheikh	10
	6. Käia iga nädal baaris	1-5
	7. Veeta aega aia eest hoolitsedes	1
	8. Käia aeg-ajalt kinos ja keeglit mängimas	5

Valikuleht: Ghana

VESI	<i>Kui teie majas on veevärk, siis peate maksa veearveid, mille summa sõltub teie majutuse tüübist:</i>	
	1. Suur viie magamistoaga eramaja	12
	2. Kolme magamistoaga maja	8
	3. Veekraan, mida jagatakse mitme perega	5
	4. Osta pudelivett joogiks ja tuua vett kaevust	5
	6. Osta joogivett veemüüjalt	2
	7. Tuua vett nõudega jõest ja keeta see läbi	1
SÖÖK	1. Käia aeg-ajalt linna väga heas restoranis ning süüa seal neljakäiguline eine	15
	2. Käia keskmise hinnaga baaris einetamas	10
	3. Palgata kokk	10
	4. Valmistada sööki turult ostetud lihast ja köögiviljadest	5
	5. Osta tänavalt tee äärest snäkke	3
	6. Süüa leent, mis on valmistatud turult ostetud köögiviljadest	3
	7. Valmistada paljast <i>fufu</i> ’d enda kasvatatud bataadist (<i>Seda saab teha vaid perekond Mahama</i>)	0
MAJUTUS	<i>Pead maksma oma elupinna eest üüri või ehitusmaksu</i>	
	1. Suur viietoaline maja Kumasis	20
	2. Kolmetoaline mudatelistest maamaja külapiirkonnas	5
	3. Kahetoaline mudatelistest maja maal	2
RIIDED	1. Osta kvaliteetseid rahvusrõivaid spetsiaalsest käsitööga tegelevast külast	25
	2. Osta läänelikke rõivaid Kumasi ostukeskusest	20
	3. Osta imporditud kangast ja lasta õmblejal endale riided teha	15
	4. Osta turult kohalikku kangast ning lasta õmblejal endale riided teha	10
	5. Osa mugavaid läänelikke rõivaid kohalikult turult	7
	6. Osta turult taaskasutatud riideid	2
KÜTE (ja majapidamis- tarbed iga maja kohta)	<i>Hinnad viitavad kulule, mis kaasneb nimetatud majapidamistarvete kasutamisega kodus</i>	
	1. Õhukonditsioneer	15
	2. Elektripliit ja sügavkülmaga külmkapp	10
	3. Elektriline ventilaator	5
	4. Gaasipliit ja külmkapp	8
	5. Sõepliit	3
	6. Korjata puid vee keetmiseks ja toidu valmistamiseks	0
TRANSPORT	<i>Peate sageli kasutama transporti. Võimalused on järgmised:</i>	
	1. Kasutada kohalikeks lendudeks Ghana Airwaysi	25
	2. Sõita oma uue Mercedesega	20
	3. Sõita kasutatud autoga	6
	4. Sõita kiire ja moodsa ühistranspordi bussiga	8
	5. Sõita kohaliku marsruutkaksoga	3
	6. Sõita veoauto kastis	1
	7. Hääletada veoauto peale või käia jala	0
VABA AEG	1. Omada Accra purjeklubis paati	50
	2. Maksta perekonna liikmekaarti tipptasemel spordiklubis	30
	3. Veeta õhtuid hotelli baaris	20
	4. Korraldada sõpradele pidusid muusika ja söögiga	15
	5. Käia kontsertidel	8
	6. Käia kogukonna grupi korraldatud seltskonnaõhtutel	1
	8. Käia kohalikus baaris	1-3

Valikuleht: Brasiilia

VESI	1. Vesi pumbatakse otse majapidamisse	20
	2. Osta veemüüjalt joogivett	2
	3. Võtta vett lähimast avalikust kraanist	1
SÖÖK	1. Süüa kallites Rio restoranides neljakäigulisi eineid	30
	2. Palgata appi majapidajad, kes teevad ka süüa	25
	3. Süüa keskmise hinnaga restoranides	15
	4. Süüa teeääres müüdavaid snäkke	2
	5. Valmistada ubadega riisi	2
	6. Valmistada <i>farinha</i> ’t (teatud tüüpi jahu) ja juua vett	1
MAJUTUS	<i>Pead maksma oma elupinna eest üüri või laenu tagasimakseid</i>	
	1. Suur eramaja aia ning hoone juurde kuuluvate aedadega jõukas Rio piirkonnas	65
	2. Maja Euroopa linnas	50
	3. Puhkekodu riigi sees	25
	4. Väike tellistest maja slummis	15
	5. Ühetoaline saepuruplaadist valmistatud maja	3
RIIDED	1. Tellida rõivad õmblejalt, kes valmistab riided Sinu suurustele vastavalt	50
	2. Osta kalleid Lääne disainerite rõivaid	40
	3. Osta kangast ning valmistada enda riided ise	5
	4. Osta odavaid uusi riideid	5
	5. Osta turult odavaid taaskasutatud riideid	2
KÜTE (ja majapidamis- tarbed iga maja kohta)	<i>Hinnad viitavad kulule, mis kaasneb nimetatud majapidamistarvete kasutamisega kodus</i>	
	1. Õhukonditsioneer	20
	2. Elektripliit ja sügavkülmaga külmkapp	12
	3. Elektriline ventilaator	10
	4. Gaasipliit ja külmkapp	8
	5. Osta ahju jaoks puid	2
	6. Ühendada illegaalselt end elektrivõrku (väga ohtlik)	1
	7. Korjata puid toidu valmistamiseks ja vee keetmiseks	0
TRANSPORT	<i>Peate sageli kasutama transporti. Võimalused on järgmised:</i>	
	1. Omada eralennukit	50
	2. Maksta äriklassis lendamise eest	40
	3. Palgata autojuht, kes sõidutaks Sind Su Mercedeses	30
	4. Omada iga pereliikme kohta autot	20
	5. Omada väikest autot	15
	6. Sõita bussiga	3
	7. Hääletada istanduse veoauto peale või käia jala	0
VABA AEG	1. Omada jahti eksklusiivses Rio jahisadamas	50
	2. Minna puhkama Colorado osariiki Aspenisse	40
	3. Maksta perekonna liikmekaarti tipptasemel spordiklubis	35
	4. Käia eksklusiivses ööklubis	20
	5. Käia moekates baarides	5
	6. Osaleda kohalikul karnevalil (vaid teisel hooajal):	
	Eraloožis	10
	Vaadata karnevali poodiumilt	1
	7. Käia kinos	3
	8. Juua tänaväääres <i>cachaca</i> ’t (suhkruroost piiritus)	1

Valikuleht: Belize

VESI	1. Vesi pumbatakse otse majapidamisse	20
	2. Osta veemüüjalt joogivett	2
	3. Võtta vett lähimast avalikust kraanist	1
SÖÖK	1. Süüa kalleid neljakäigulisi eineid turistidele mõeldud restoranides	30
	2. Palgata appi majapidajad, kes teevad ka süüa	25
	3. Süüa keskmise hinnaga restoranides	15
	4. Osta turult köögivilju	3
	5. Osta tee äärest snäkke	2
	6. Valmistada endakasvatatud maisist tortillasid	1
MAJUTUS	<i>Pead maksma oma elupinna eest üüri või laenu tagasimakseid</i>	
	1. Suur maja linnas	40
	2. Maja Ameerika linnas	50
	3. Väike maja linnas	15
	4. Kahe magamistoaga puidust maja	5
	5. Ühetoaline puidust maja	3
RIIDED	1. Käia Mehhikos ostmas viimasele moele vastavaid Ameerika rõivaid	50
	2. Osta kalleid Lääne disainerite rõivaid	40
	3. Osta kangast ning valmistada enda riided ise	5
	4. Osta odavaid uusi riideid	5
	5. Osta turult odavaid taaskasutatud riideid	2
KÜTE (ja majapidamis- tarbed iga maja kohta)	<i>Hinnad viitavad kulule, mis kaasneb nimetatud majapidamistarvete kasutamisega kodus</i>	
	1. Õhukonditsioneer	20
	2. Elektripliit ja sügavkülmaga külmkapp	12
	3. Gaasipliit ja külmkapp	8
	4. Osta ahju jaoks puid	2
	5. Kasutada elektriventilaatorit	5
	6. Korjata puid toidu valmistamiseks ja vee keetmiseks	0
TRANSPORT	<i>Peate sageli kasutama transporti. Võimalused on järgmised:</i>	
	1. Maksta äriklassis lendamise eest	40
	2. Palgata autojuht, kes Sind sõidutaks	30
	3. Omada vabal ajal kasutamiseks džiiipi	20
	4. Omada väikest autot	15
	5. Sõita bussiga	3
	6. Sõita jalgrattaga	1
	7. Hääletada või käia jala	0
VABA AEG	1. Omada purjeklubis paati	40
	2. Sõita Floridasse puhkusele	30
	3. Veeta õhtuid turistidele mõeldud hotelli baaris	15
	4. Käia kohalikus baaris	1-3
	5. Osaleda kohalikul <i>fiestal</i>	1
	6. Saada sõpradega kokku ja mängida muusikat	0

Esimese hooaja kaardid

Esimese hooaja kaart INFO PEREKOND PÄRNALE

Täringul 1 või 2 = Sissetulek 1000

Šokolaadifirmal Mari on õnnestunud müüa välismaale erakordselt palju šokolaadi. Aktsiahind on investorite kasvava usalduse tõttu tõusnud.

Täringul 3 või 4 = Sissetulek 850

Šokolaadifirmal Mari on õnnestunud müüa šokolaadi välisturgudele, aga turul on palju konkurente. Aktsiahind ei ole muutunud.

Täringul 5 või 6 = Sissetulek 500

Konkureerival ettevõttel õnnestus võita pakkumine tehase ostmiseks, mida ka Šokolaadifirma Mari osta soovis. Aktsiahind langeb.

Esimese hooaja kaart INFO PEREKOND TAMMELE

Täringul 1 või 2 = Sissetulek 250

Šokolaadifirma Mari juhatus on ettevõtte turundusosakonnaga väga rahul, kuna Hr Tammel ja tema meeskonnal õnnestus sõlmida firmale leping müügiks välisturule. Hr Tamm saab palgakõrgendust.

Täringul 3 või 4 = Sissetulek 230

Hr Tamme osakonnal õnnestus sõlmida uus väike leping šokolaadi müügiks välismaale. Lisaks tavalisele palgale saab Hr Tamm sel kuul väikese boonuse osakonna tehtud ekstra töö eest.

Täringul 5 või 6 = Sissetulek 200

Kuna Šokolaadifirma Maril on kehvad ajad, siis sel aastal Hr Tamm palgakõrgendust ei saa.

Esimese hooaja kaart INFO PEREKOND KASELE

Täringul 1 või 2 = Sissetulek 45

Kuna Šokolaadifirmal Mari läheb väga hästi, siis saavad töötajad boonust.

Täringul 3 või 4 = Sissetulek 32

Meeli Kask saab sama palju palka nagu alati. Arutelud selle üle, kas Šokolaadifirmal Mari õnnestub sõlmida välismaale müügiks uusi lepinguid tema sissetulekut ei mõjuta.

Täringul 5 või 6 = Sissetulek 27

Kuna Šokolaadifirmal Mari on kehvad ajad, siis on töötajatel väga vähe võimalusi lisatundidega lisa sissetulekut teenida. On päris kehvad ajad.

Esimese hooaja kaart
INFO PEREKOND ANANILE

Täringul 1 või 2 = Sissetulek 150

Cocoa Together, kelle juures Hr Anan töötab, on suutnud säilitada turul enda monopoli. Enamus kohalikest kakaokasvatajatest müüb kakaod endiselt nende kaudu. Firma on õnnelik ning Hr Anan saab palgakõrgendust.

Täringul 3 või 4 = Sissetulek 130

Piirkonnas on hakanud töötama mõned konkureerivad kokkuostjad, mis osutab ohtu Cocoa Togetheri monopolile. Hr Anani olukord on pisut ebakindel.

Täringul 5 või 6 = Sissetulek 110

Cocoa Together on kaotanud Hr Anani piirkonnas enamus oma tööst, kuna väiketootjad on otsustanud koonduda ühistusse nimega Kuapa Kokoo, et saada paremat tasu. Cocoa Together pole olukorraga rahul ning Hr Anani palka vähendatakse.

Esimese hooaja kaart
INFO PEREKOND MEENULE

Täringul 1 või 2 = Sissetulek 33

Cocoa Togetheri makstav hind kakao eest on endiselt madal, kuid õnneks on väiketootjatel võimalik valitsuselt väikelaenu saada.

Täringul 3 või 4 = Sissetulek 27

Kuna turul on Cocoa Togetheri kõrval kakaod kokku ostmas erinevad uued firmad, siis on nende seas ka pettureid. Üks selline kokkuostja on veennud teid ebaõiglasesse tehingusse ning peate andma oma kakao ära väga madala hinnaga.

Täringul 5 või 6 = Sissetulek 33/38

Teised teie piirkonna kakaokasvatajad on ühinenud Kuapa Kokoo ühistuga, mis müüb kakaod väiksele Inglismaa firmale õiglase kaubanduse tingimustel. Teil on valikuvõimalus nendega ühineda. Kui te ei ühine, jätkuvad asjad tavapäraselt (sel hooajal 33p). Kui ühined, saad Kuapa Kokoole pakutava parema õiglase kaubanduse hinna (sel hooajal 38p).

Esimese hooaja kaart
INFO PEREKOND MAHAMALE

Täringul 1 või 2 = Sissetulek 8

Hr Ananil läheb hästi ning ta on Esi Mahama tööga rahul. See väljendub Esi palgas.

Täringul 3 või 4 = Sissetulek 7

Hr Ananil on ebakindlad ajad. Sel aastal Esi sissetulek ei tõuse.

Täringul 5 või 6 = Sissetulek 6

Hr Anan saab vähem tasu ning kasumiprotsent, mida ta oma istanduste töölistele maksab langeb.

Esimese hooaja kaart
INFO PEREKOND KUKULE

Täringul 1 või 2 = Sissetulek 18

Kesk-Ameerikat ja Kariibimerd kimbutav orkaanide hooaeg jättis sel aastal Belize'i puutumata.

Täringul 3 või 4 = Sissetulek 15

Belize'i tabas orkaan, millest enamus läks siiski piirkonnast puutumata mööda. Majad ja kakaopuud said kergelt kannatada, kuid õnneks hävis vaid osa saagist.

Täringul 5 või 6 = Sissetulek 12

Veider ilmastikuolu, mida kutsutakse El Ninoks, põhjustas Belize'is põuda ja sellest tulenevalt on kehva saagiga aasta.

Esimese hooaja kaart
INFO PEREKOND CAVALERALE

Täringul 1 või 2 = Sissetulek 1200

Saite valitsuselt raha, et arendada uut kakaopuud, mis oleks haiguste suhtes vähem vastuvõtlik. See tähendab, et Hr Cavalera istandused toodavad palju rohkem kakaod kui tavaliselt.

Täringul 3 või 4 = Sissetulek 900

Arutelud selle üle, kuidas kasutada valitsuselt saadud raha edenevad aeglaselt. Mõned edusammud on siiski tehtud ning Hr Cavalera istanduste saagikus on eelmisest aastast suurem.

Täringul 5 või 6 = Sissetulek 600

Hr Cavalera istandused toodavad igal aastal aina vähem kakaod. Valitsus on pakkunud toetust, mille abil kakao tootlikkust kasvatada, kuid teil pole õnnestunud veel toetust saada.

Esimese hooaja kaart
INFO PEREKOND DA SILVALE

Täringul 1 või 2 = Sissetulek 9

Valitsust on lubanud teie piirkonna istanduste omanikele toetust, mis aitaks tõsta kakaopuude tootlikkust. Üheks toetuse saamise tingimuseks on see, et istanduste omanikud peavad lubama Carlose ja Conchita sarnastel töölistel koonduda ametiühingutesse. Ametiühingutel on õnnestunud rääkida oma liikmetele välja väike palgatõus.

Täringul 3 või 4 = Sissetulek 8

Istanduses on olukord tavapärane. Istanduse omaniku ja ametiühingute vahelised läbirääkimised ei paista viivat mitte kuskile.

Täringul 5 või 6 = Sissetulek 7

Istandused toodavad vähem kakaod kui varem ning töötajad saavad seetõttu vähem palka.

Teise hooaja kaardid

Teise hooaja kaart: GHANA

Brasiilia kakaokaubanduse kehva olukord muudab Šokolaadifirma Mari sarnased ettevõtted enam sõltuvaks teiste riikide kakaost ning Ghana kakaokasvatajatele makstav tasu tõuseb. Samas on nõudlus Ghana kakao järele oodatust madalam, kuna saadaval on ka odav kakao mõningatest Aasia riikidest, nt Malaisiast. Suured ja võimukad šokolaadifirmad ei ole aga rahul, et peavad oma kakaovarude täitmiseks tavapärasest enam maksma.

Anan: 160

Hind, mida teile kakao eest makstakse on kõrge, kuid siiski maailmaturu hinnast madalam.

Mahama: 8

Kuna Ananidel läheb hästi, siis on teie sissetulek tavapärasest pisut kõrgem.

Meenu:

45 (*Kui ühinesite esimesel hooajal Kuapa Kokooga*): Kuna müüte õiglase kaubanduse tingimustel, siis hind, mida teile kakao eest makstakse, on tõusnud koos maailmaturu hinnaga. Saate õiglase kaubanduse lisatulu.

35 (*Ei ühinenud Kuapa Kokooga*): Hind, mis teile kakao eest makstakse on tavapärasest kõrgem, kuid on maailmaturu hinnast siiski madalam.

Teise hooaja kaart: GHANA

Brasiilia kakaokaubanduse kehva olukord muudab Šokolaadifirma Mari sarnased ettevõtted enam sõltuvaks teiste riikide kakaost ning Ghana kakaokasvatajatele makstav tasu tõuseb. Samas on nõudlus Ghana kakao järele oodatust madalam, kuna saadaval on ka odav kakao mõningatest Aasia riikidest, nt Malaisiast. Suured ja võimukad šokolaadifirmad ei ole aga rahul, et peavad oma kakaovarude täitmiseks tavapärasest enam maksma.

Anan: 160

Hind, mida teile kakao eest makstakse on kõrge, kuid siiski maailmaturu hinnast madalam.

Mahama: 8

Kuna Ananidel läheb hästi, siis on teie sissetulek tavapärasest pisut kõrgem.

Meenu:

45 (*Kui ühinesite esimesel hooajal Kuapa Kokooga*): Kuna müüte õiglase kaubanduse tingimustel, siis hind, mida teile kakao eest makstakse, on tõusnud koos maailmaturu hinnaga. Saate õiglase kaubanduse lisatulu.

35 (*Ei ühinenud Kuapa Kokooga*): Hind, mis teile kakao eest makstakse on tavapärasest kõrgem, kuid on maailmaturu hinnast siiski madalam.

Teise hooaja kaart: GHANA

Brasiilia kakaokaubanduse kehva olukord muudab Šokolaadifirma Mari sarnased ettevõtted enam sõltuvaks teiste riikide kakaost ning Ghana kakaokasvatajatele makstav tasu tõuseb. Samas on nõudlus Ghana kakao järele oodatust madalam, kuna saadaval on ka odav kakao mõningatest Aasia riikidest, nt Malaisiast. Suured ja võimukad šokolaadifirmad ei ole aga rahul, et peavad oma kakaovarude täitmiseks tavapärasest enam maksma.

Anan: 160

Hind, mida teile kakao eest makstakse on kõrge, kuid siiski maailmaturu hinnast madalam.

Mahama: 8

Kuna Ananidel läheb hästi, siis on teie sissetulek tavapärasest pisut kõrgem.

Meenu:

45 (*Kui ühinesite esimesel hooajal Kuapa Kokooga*): Kuna müüte õiglase kaubanduse tingimustel, siis hind, mida teile kakao eest makstakse, on tõusnud koos maailmaturu hinnaga. Saate õiglase kaubanduse lisatulu.

35 (*Ei ühinenud Kuapa Kokooga*): Hind, mis teile kakao eest makstakse on tavapärasest kõrgem, kuid on maailmaturu hinnast siiski madalam.

Teise hooaja kaart: BRASIILIA

Kehv kakaosaak tekitab tõsist muret nii istanduste omanikele kui ka töölistele, eriti Bahia piirkonnas. Cavalera sarnaste istanduste omanike teenitav kasum on langenud ning nad on sunnitud töötajate vähendamisega oma kulusid kokku hoidma. Vanad ja haiged on esimesed, kes oma töö kaotavad.

Cavalera: 500

Hr Cavalera istandused on taimekahjuri poolt kõvasti mõjutada saanud ning ametivõimud sundisid teil võtta maha palju puid. Õnneks saite selle eest kompensatsiooni – tuleb kasuks, kui tütar poliitik on. Saate panustada ka oma sissetulekutele loomakarja farmidest.

Da Silva: 5

Carlos pole sel aastal tööd saanud – tema haiguse tõttu oli ta üks esimesi, kes tööst ilma jäi. Conchita ja Miguel on saanud natuke töötada, kuid ajad on keerulised ning perekond mureseb pisilapse Juana pärast, kes on haige.

Mõned teised istanduses töötanud perekonnad on kolinud linna, et sealt tööd leida. Kaalute, kas see võiks olla ka teie jaoks õige valik, kui olukord ei peaks paranema.

Teise hooaja kaart: BRASIILIA

Kehv kakaosaak tekitab tõsist muret nii istanduste omanikele kui ka töölistele, eriti Bahia piirkonnas. Cavalera sarnaste istanduste omanike teenitav kasum on langenud ning nad on sunnitud töötajate vähendamisega oma kulusid kokku hoidma. Vanad ja haiged on esimesed, kes oma töö kaotavad.

Cavalera: 500

Hr Cavalera istandused on taimekahjuri poolt kõvasti mõjutada saanud ning ametivõimud sundisid teil võtta maha palju puid. Õnneks saite selle eest kompensatsiooni – tuleb kasuks, kui tütar poliitik on. Saate panustada ka oma sissetulekutele loomakarja farmidest.

Da Silva: 5

Carlos pole sel aastal tööd saanud – tema haiguse tõttu oli ta üks esimesi, kes tööst ilma jäi. Conchita ja Miguel on saanud natuke töötada, kuid ajad on keerulised ning perekond mureseb pisilapse Juana pärast, kes on haige.

Mõned teised istanduses töötanud perekonnad on kolinud linna, et sealt tööd leida. Kaalute, kas see võiks olla ka teie jaoks õige valik, kui olukord ei peaks paranema.

Teise hooaja kaart: BELIZE

Kuna perekond Kukul müüb oma kakaod õiglase kaubanduse tingimustel, siis hind, mida teile kakao eest makstakse, on tõusnud koos maailmaturu hinnaga. Teil on olnud hea aasta. Lisaks sellele, et kakaohind tõusis üle õiglase kaubanduse miinimumi saate lisaks ka õiglase kaubanduse lisatulu. Lisatulu saate investeerida kooli, veesüsteemi või mõnda muusse kogukonnale olulisse arengusse.

Kukul: 22

Teise hooaja kaart: EESTI

Šokolaadifirma Mari ostab tavaliselt suurema osa oma kakaost Brasiiliast, kuid nõialuuast tekkinud kehva saagiaasta Brasiilias sunnib firmat otsima uusi tarnijaid. Kakaohind on maailmaturul pisut tõusnud ning firma kasumimarginaal on tavapärasest madalam.

Pärnad: 500

Teie aktsiate väärtus on langenud.

Tammed: 200

Te ei saa palgalisale enam loota.

Kased: 26

Lisatundide tegemine pole võimalik.

Teise hooaja kaart: EESTI

Šokolaadifirma Mari ostab tavaliselt suurema osa oma kakaost Brasiiliast, kuid nõialuuast tekkinud kehva saagiaasta Brasiilias sunnib firmat otsima uusi tarnijaid. Kakaohind on maailmaturul pisut tõusnud ning firma kasumimarginaal on tavapärasest madalam.

Pärnad: 500

Teie aktsiate väärtus on langenud.

Tammed: 200

Te ei saa palgalisale enam loota.

Kased: 26

Lisatundide tegemine pole võimalik.

Teise hooaja kaart: EESTI

Šokolaadifirma Mari ostab tavaliselt suurema osa oma kakaost Brasiiliast, kuid nõialuuast tekkinud kehva saagiaasta Brasiilias sunnib firmat otsima uusi tarnijaid. Kakaohind on maailmaturul pisut tõusnud ning firma kasumimarginaal on tavapärasest madalam.

Pärnad: 500

Teie aktsiate väärtus on langenud.

Tammed: 200

Te ei saa palgalisale enam loota.

Kased: 26

Lisatundide tegemine pole võimalik.

Kolmanda hooaja kaardid

Kolmanda hooaja kaart

INFO PEREKOND KUKULE

Olete kuulnud, et kakaohind on maailmaturul kõvasti langenud, kuid õnneks teie ja teiste Toledo Kakaokasvatavate Ühingu liikmete olukorda see ei mõjuta, kuna müüte kakaod õiglase kaubanduse tingimustel. Üks õiglase kaubanduse reeglitest on kakao eest makstav miinimumhind, mis tagab talunikele alati miinimumsissetuleku, mis oleks piisav, et tagada teie perele inimväärikas äraelamine.

Kakaohinna langus maailmaturul on tekitanud olukorra, kus paljud kakaotalunikud soovivad Toledo Kakaokasvatavate Ühinguga ühineda. Eesti firma, kes teilt tavaliselt kakaod ostab, ostetakse suure šokolaadifirma poolt ära. Sellega võib šokolaadimüük kasvada ning selle tõttu kasvada nõudlus ka teie kakao järele. Sõltumata sellest, mis täpsemalt juhtub, tagab õiglase kaubanduse leping, et teil on järgmise aasta saagi jaoks mõistliku hinnaga ostja.

-Võib-olla õnnestub Toledo Kakaokasvatavate Ühingul leida veel firmasid, kes ostaksid nende kakaod õiglase kaubanduse tingimustel.

-Mida Toledo Kakaokasvatavate Ühing veel teha saaks, et aidata piirkonna talunikel skeemiga ühineda?

Kolmanda hooaja kaart

INFO PEREKOND ANANILE

Kakaohinna langus maailmaturul mõjutab teid tugevalt. Teil on võimalus oma sissetulekut mitmekesistada investeerides teistesse viljadesse või tööstuskaupadesse. Kas usute, et kakaohinna langus maailmaturul mõjutab vaid seda aastat? Kui nii, siis oleks ehk mõistlik jääda kakakasvatamise juurde, kuna teil on juba olemas istandused ning vajalikud teadmised. Lisaks ei ole kakaohinna langus teie perekonda mõjutanud nii kehvasti kui teisi ghanalasi, kuna teil on tutvusi valitsuse ja kakaokaubanduses oluliste isikutega. Saaksite siiski raha säästa vähendades istanduste tööliste palku.

-Kas plaanite oma sissetulekut mitmekesistada? Kui jah, siis tehes mida?

-Kas saaksid kellegi vallandada? Mõned töölised on teie juures töötanud kogu oma elu, kuid nt Pr Mahama on töötanud vaid mõne aasta. Kumas Sinu kõõgis töötav Pr Mahama tütar on aga hea ja vähenõudlik tööline. Võib-olla pakud välja, et tema võib Sinu juures tööd jätkata ka siis, kui ema enam ei tööta?

-Üks võimalus kulude vähendamiseks võiks olla võtta tagasi maad, mida praegu töötajad kasutavad endale toidu kasvatamiseks, ning panna need kakaopuude alla.

Kolmanda hooaja kaart

INFO PEREKOND MAHAMALE

Kakaohinna langus maailmaturul on viinud Hr Anani kasumi alla ning koos sellega on kahanenud ka tema töötajate palgad. Lisaks sellele võib Ananide perekond otsustada kulude kokkuhoiuks osad töötajad vallandada või võtta töötajatelt tagasi maa, millel nad praegu endale sööki kasvatavad, et ka see kakaopuude alla panna. Olete juba aastaid liiga vaene olnud, et teie pere lapsed koolis saaksid käia. Teile kulub hädasti ära raha, mida kaks vanemat last perekonna jaoks teenivad – neist üks müüb vett, teine töötab Ananide Kumasi kodu kõõgis. Muret valmistab ka oht, et Esi võib oma töö kaotada, kuna on piirkonnas vaid kolm aastat elanud ning teised töötajad tunnevad Hr Anani juba terve elu. Seistes silmitsi ohuga kaotada nii töö kui ka maatüki, millel toitu kasvatate, muretsete, et võite muutuda nii vaeseks, et ei tule enam enda eluga toime. *Uuri välja, mida Ananid teha plaanivad.*

-Kui Esi kaotab töö, siis peaksite ehk uuesti ära kolima. Kuhu võiksite minna ilma säästudeta ja kolme lapsega? Kust võiksite tööd leida?

Kolmanda hooaja kaart
INFO PEREKOND KASELE

Šokolaadifirma Mari on teeninud sel aastal suurt kasumit. Levivad kuulujutud, et firma juhid maksavad sel aastal kõigile töötajatele boonust, kuid oled selles osas kahtlev.

Firma ametiühingu esindajad peavad nõu, et alustada läbirääkimisi, millega nõuda, et osa kasumist suunataks palkade tõusuks.

- Kas toetad ametiühingut?
- Või lepid tavapärase sissetulekuga ja oled rahul sellegagi, et sel aastal sissetulek ei vähenenud?

Kolmanda hooaja kaart
INFO PEREKOND PÄRNALE

Kuna kakaohind maailmaturul on tugevalt langenud, siis maksab tavapärase kogus kakaod oluliselt vähem. Sinu müüdav šokolaaditahvel maksab aga endiselt sama palju. See tähendab, et Šokolaadifirma Mari teenib rohkem raha. Ettevõtte tulud kasvavad. Mida firma oma tuludega teeb?

- Firma direktoritele palgatõus?
- Osta ära mõni muu firma?
- Tulla turule uue šokolaaditahvliga?
- Maksta kõigile töölistele väikest boonust?
- Avada šokolaadi teemapark?
- Midagi muud?

Kolmanda hooaja kaart
INFO PEREKOND CAVALERALE

Kuna kakaohind maailmaturul on kõvasti langenud, siis peaksid võib-olla vähendama enda investeeringuid kakaosse ning suurendama hoopis oma loomakarja? Selleks peaksid säästma raha. Lihtsaim meetod raha säästmiseks oleks öelda istanduste juhtidele, et nad ei võtaks tagasi tööle ajutisi ja nõrgemaid töölisi.

Mõned Sinu endised töötajad plaanivad üheskoos osa Sinu kasutamata maast illegaalselt okupeerida. Oled mures – võib-olla tahad maa maha müüa, võib-olla kakaohinna tõustes uuesti kakaosse investeerida. Sinu poeg Antonio, kes vastutab istandustes turvalisuse eest, on vihane ning on palganud relvastatud mehed, kelle ülesandeks on okupeerivaid inimesi eemale hoida.

- Kas hoiad kakaokasvatuse pealt raha kokku vallandades töötajaid ning investeerides karjakasvatusse?
- Mis käsu peab Antonio andma relvastatud meestele, kui maade okupeerimine jätkub?

Kolmanda hooaja kaart
INFO PEREKOND DA SILVALE

Istandustelt nõutakse suuremat saagikus, et korvata maailmaturu madalat kakaohinda. Cavalerad peavad otsustama, kas vähendavad järgmiseks aastaks tööjõudu. Kui otsustatakse töötajaid vallandada, siis on töö kaotajate seas ka Conchita ja Miguel. Carlosel pole õnnestunud piirkonnas oma kehva tervise tõttu tööd leida ning Juana on endiselt haige. *Uurige välja, mida perekond Cavalera teha plaanib.* Kui Conchitat ja Migueli tagasi tööle ei võeta, või kui leiata, et Hr Cavalera juures töötamine on liialt kurnav, siis mis võimalused teil veel on?

-Perekond võib ühineda teiste endiste töötajatega, kes plaanivad Hr Cavalera kasutamata maad okupeerida. Saaksite kasutada okupeeritud maad endale toidu kasvatamiseks ning muude viljade jaoks. See võib aga ohtlikuks osutuda, kuna maid valvavad relvastatud mehed.

- Või võite piirkonnast lahkuda ning proovida leida tööd linnas. Võite proovida otsida üles nõbu, kes kolis mõned aastad tagasi Sao Paulosse. Tõenäoliselt jääksite elama mõne linna slummi, mis on aga väheste mugavustega ning vägivaldsed ja ohtlikud piirkonnad.

Kolmanda hooaja kaart
INFO PEREKOND MEENULE

Kui ühinesite Kuapa Kokooga:

Langenud kakaohind maailmaturul teid väga ei mõjuta, sest Kuapa Kokoo ühistu müüb kakaod väikestele Euroopa firmadele, kes ostavad kakaod õiglase kaubanduse tingimustel. See tähendab, et kehtib kokkulepitud miinimumhind. Teile on seega tagatud saagi eest hea hind ning teie perekonnale seega ka korralik äraelamine (peavari, puhas vesi, piisavalt toitu, lastele haridus, tervishoid jne).

Kui ei ühinenud Kuapa Kokooga:

Kakaohinna langus maailmaturul mõjutas teid tugevalt. Teil on piisavalt süüa, kuid sõltute aina enam Pr Meenu kanamunade müügist ning ei suuda maksta laste õppemakse. Naabertalunikud, kes ühinesid Kuapa Kokooga, saavad oluliselt paremat tasu. Sooviksite ka ühineda, kuid selleks tuleb järjekorras oodata. Ühistu sooviks kaasata võimalikult palju talunikke, kuid õiglase kaubanduse tingimustel kakaod ostvad firmad on väikesed ning peavad veel laienema enne kui saavad sõlmida uusi lepinguid.

-Kas paned ennast ühinemiseks järjekorda ning katsud seni toime tulla, või otsid muid alternatiive?

Kolmanda hooaja kaart
INFO PEREKOND TAMMELE

Tänu langenud kakaohinnale on kakaod odav importida ning Šokolaadifirma Mari kasum sel aastal suur. Juhatus otsustab, mida teenitud rahaga ette võtta. Levivad kuulujutud, et kõigile töötajatele võidakse maksta boonust või tullakse turule uue šokolaaditahvliga. Uue tootega turule minekuga kaasneb turundusosakonnale palju tööd: reklaam, kampaaniad jne. *Uurige välja, mida Pärnad plaanivad?* Mis mõju on sellel teile?

Ettevõtte ülevõtmise kaardid

Ettevõtte ülevõtmise kaart INFO PEREKOND PÄRNALE JA CAVALERALE

Helen Pärn ja Enriquez Cavalera kohtuvad Brasiilias. Nad arutavad BKB ülevõtmise tingimusi. Pr Pärn säilitab Šokolaadifirmas Mari oma direktori positsiooni. BKB on veendunud, et tuleb vähendada kulusid ning suurendada kasumit.

Arutelu teemad:

- Kui kogu kakao ostetakse Brasiiliast, mitte Ghanast, kuidas saab siis Hr Cavalera tõsta tootlikkust nii palju, et klientide soovidele vastu tulla? Ta on eelnevatel aastatel oma tööjõudu vähendanud, kuid kas seda saaks vähendada veelgi?
- BKB on Pärnadele teatanud, et Šokolaadifirma Mari peab oma kulusid vähendama. See võib seisneda tootmises ja juhtivatel kohtadel töötavate inimeste vähendamises, palkade vähendamises või tehase tervishoiu ja turvatingimuste kulude vähendamises. Mis meetmeid Pärnad rakendavad?

Ettevõtte ülevõtmise kaart INFO PEREKOND KASELE JA TAMMELE

Levivad kuulujutud, et rahvusvaheline korporatsioon BKB ostab ära Šokolaadifirma Mari ning see võib mõjutada Tartu tehase töötajaid. Võimalikeks tagajärgedeks on tootmises ja juhtivatel kohtadel töötavate inimeste vähendamine, palkade vähendamine ning tehase tervishoiu ja turvatingimuste kulude vähendamine.

Piirkonna keskuses toimub koosolek, et arutada, mis edasi saab. Meeli Kask kuulub ametiühingusse, kuid Mart Tamm ei kuulu.

- Mis on mõlema perekonna võimalused edasiseks?
- Kui tõsiselt olukord nende perekonna elu-olu mõjutab?
- Mida otsustavad perekonnad teha?

Ettevõtte ülevõtmise kaart INFO PEREKOND KUKULE (JA MEENULE, kui on ühinetud Kuapa Kokooga)

Te ei müü oma kakaod Šokolaadifirmale Mari ega ühelegi teisele suurele šokolaadifirmale, seega ka mitte BKBle ega nende tütarettevõtetele.

Müüte kakaod vaid väikestele firmadele Inglismaal ja mujal Euroopas, sest nad on lubanud maksta teile vastavalt õiglase kaubanduse tingimustele – st, et teile makstav hind kakao eest ei saa langeda alla sätestatud piiri ning teile tagatakse seda kinnitavad lepingud.

Samal ajal kui teised perekonnad arutavad, mis nendest pärast Šokolaadifirma Mari üleostmist saab, peate teie aru, kuidas kulutada õiglase kaubanduse lisatasu (100p). Naaberküla kogukond soetas endale selle eest auto, mis toimib kiirabina, et toimetada haigeid kaugel asuvasse haiglasse. Teiseks võimaluseks on kulutada summa haridusele: võite pingutada selle nimel, et ehitada keskkool, et lapsed ei peaks kaugele kooli sõitma.

Ettevõtte ülevõtmise kaart
INFO GHANA PEREKONDADELE

Levivad kuulujutud, et üks Euroopa suur šokolaaditootja võib lõpetada kakao ostmise Ghanast. Sellest tulenevalt võib Ghana kakao hind langeda ning kakao kasvatamise ja müügiga tegelevatele inimestele väljendub see senisest madalamas sissetulekus. Kutsutakse kokku koosolek, et olukorra üle nõu pidada.

Koosolekul osaleb ka Rahvusvahelise Valuutafondi esindaja. Ta selgitab teile, et selleks, et Ghana suudaks maksta tagasi valitsuse ja pankade laenatud võla Lääne riikidele peavad ghanalased kasvatama teisi vilju, mida rikkad riigid neilt ekspordiks osta võiksid. Olete mures, sest te ei oska kasvatada peale kakao ühtegi vilja suurtes mahtudes ning saak võib nurjuda.

- Mis te edasi teete?

Ettevõtte ülevõtmise kaart
INFO DA SILVA PEREKONNALE

Kuulsite, et kuna Hr Cavalera oli sõlminud kellegagi vastava kokkuleppe, siis oodatakse istandustelt senisest veelgi suuremat tootlikkust. Ajutistel ja ilma lepinguta töölistel on seega veelgi vähem tööd. Carlosel pole õnnestunud pärast eelmisel hooajal kehva tervise tõttu tööta jäämist tööd leida. Te pole kindlad, kas Conchital ja Miguelil õnnestub sel hooajal piisavalt tööd saada ning Juana on endiselt haige.

-Mis on teie võimalused edasiseks? Üheks võimaluseks võiks olla okupeerida koos teiste perekondadega illegaalselt osa Hr Cavalera maast, et kasvatada seal süüa ja teisi vilju. See võib osutada aga ohtlikuks, kuna perekondi on ähvardanud relvastatud mehed. Kas riskite siiski?

- Teiseks võimaluseks oleks piirkonnast üldse lahkuda. Kas võiksite leida linnast tööd? Olete alati maal elanud, kuid sel korral pole teil äkki valikut? Üks Carlose nõbudest kolis paar aastat tagasi Sao Paulosse. Te pole temast sellest ajast peale kuulnud, kuid äkki õnnestuks teil ta üles leida? või kolida sellest hoolimata? Linnas satuksite tõenäoliselt elama linnaäärsesse slummi. Olete kuulnud, et need on väheste võimalustega ning vägivaldsed ja ohtlikud piirkonnad.